

Дубонос К. В.,
аспірант кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз
Національної академії внутрішніх справ

ЗНАЧЕННЯ БАЗ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

THE SIGNIFICANCE OF BIOMETRIC DATABASES OF EXPERT SERVICE UNITS OF THE MIA OF UKRAINE IN THE ACTIVITIES OF PRE-TRIAL INVESTIGATION BODIES

У статті здійснено аналіз наукових і нормативно-правових джерел, що регламентують діяльність з інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Висвітлено значення баз біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України в діяльності органів досудового розслідування. Визначено, що бази біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України є відповідними інформаційними системами, які формуються та функціонують задля забезпечення органів досудового розслідування відомостями про біометричні характеристики особи, що дають змогу встановити факт її присутності на місці події, причетності до певних діянь, ідентифікувати за залишеними слідами й т.п. З'ясовано, що органи досудового розслідування в межах кримінального провадження з метою отримання інформації про біометричні параметри особи можуть звертатися за допомогою до обізнаних осіб – спеціалістів не тільки Експертної служби МВС України, а й Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України, Державної міграційної служби України тощо. Вказані державні органи повинні взаємодіяти одне з одним під час формування та забезпечення функціонування відповідних баз біометричних даних. Зроблено висновок, що бази біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України є невіддільним елементом системи інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Вони активно використовуються органами досудового розслідування як у процесуальній, так і в непроцесуальній формі використання спеціальних знань під час здійснення кримінального провадження з метою ідентифікації особи за залишеними нею слідами на окремих об'єктах. Використання вказаних баз біометричних даних дає змогу органу досудового розслідування встановити особу злочинця, а також довести її причетність до вчинення розслідуваного правопорушення. Отже, функціонування згаданих баз даних є однією з передумов, що забезпечує ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: бази біометричних даних, Експертна служба МВС України, інформаційно-довідкове забезпечення розслідування, органи досудового розслідування, значення.

The article analyzes the scientific and regulatory sources that regulate the activities of information and reference support for pre-trial investigation of criminal offenses. The importance of biometric data bases of the departments of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the activity of pre-trial investigation bodies is highlighted. It is determined that the biometric databases of the units of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are appropriate information systems that are formed and function to provide pre-trial investigation bodies with information about the biometric characteristics of a person, which will allow to establish the fact of his presence at the scene, involvement in certain actions, and to identify him by actions, etc. It is found out that the bodies of pre-trial investigation in the framework of criminal proceedings in order to obtain information on biometric parameters of a person can seek the help of knowledgeable persons – specialists not only of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, but also the Department of Information and Analytical Support of the National Police of Ukraine, State Migration Service Ukraine, etc. The aforementioned public authorities should interact with each other during the formation and maintenance of relevant biometric databases. It is concluded that the biometric databases of the units of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are an integral part of the system of information and reference support for pre-trial investigation of criminal offenses. They are actively used by pre-trial bodies in both procedural and non-procedural forms of the use of specialized knowledge in criminal proceedings in order to identify a person following his or her remaining traces on separate objects. The use of these biometric databases allows the pre-trial investigation agency to identify the offender and to prove his or her involvement in the offense. Thus, the operation of these databases is one of the prerequisites that ensures the effectiveness of pre-trial investigation of criminal offenses.

Key words: database of biometric data, Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, information and reference support of investigation, bodies of pre-trial investigation, value.

Постановка проблеми. Під час розслідування кримінальних правопорушень органи досудового розслідування часто виявляють різного роду сліди людини, залишені на місці події та її обстановці, на знаряддях злочину, на тілі й одязі як потерпілих осіб, так і злочинців тощо. Для їх дослідження слідчий використовує спеціальні знання шляхом залучення обізнаних осіб до кримінального провадження в ролі спеціаліста чи експерта. Зокрема, з метою ідентифікації злочинця за залишеними ним слідами, а також підтвердження його причетності до скоєного

злочину використовується інформація, яка міститься в інформаційно-пошукових системах Експертної служби МВС України. Зокрема, йдеться й про такий їхній різновид як бази біометричних даних. У зв'язку із зазначеним убачається актуальним питання про визначення ролі таких баз у діяльності органів досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та використання інформаційних систем як елементу інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування кримінальних

правопорушень неодноразово досліджувалися в працях таких учених, як: Р.С. Белкіна, В.В. Бірюкова, А.Е. Волкової, Д.В. Дабіжи, В.А. Журавля, Є.П. Іщенко, В.В. Лисенка, Є.Д. Лук'янчикова, С.А. Ялишева й інших. Однак указані напрацювання переважно стосуються загальних положень кримінальної реєстрації, рівнів і видів криміналістичних обліків. Водночас поза увагою залишено особливості формування та функціонування баз біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України, особливо після реформування останньої. Тому в статті маємо на меті здійснення аналізу наукових і нормативно-правових джерел і висвітлення значення баз біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України в діяльності органів досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Ні в кого не викликає ані заперечень, ані зауважень те, що під час досудового розслідування кримінальних правопорушень особа, яка провадить таке розслідування, безперервно працює з різного роду інформацією. Без останньої неможливо з'ясувати всі обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженню, та зібрати відповідну доказову базу. Для цього діяльність органів досудового розслідування повинна постійно бути організованою й спланованою. Йдеться про належне забезпечення вказаних суб'єктів як необхідними силами, засобами, так і необхідним обсягом і змістом інформації про криміналістично важливі ознаки окремих об'єктів, що становлять оперативний інтерес. Тому вбачається, що висвітлення значення баз біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України в діяльності органів досудового розслідування неможливе без попереднього з'ясування змісту та ролі в криміналістичній діяльності інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Насамперед варто зазначити, що в криміналістичній науці можна натрапити на вживання різної термінології для позначення інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування. Зокрема, використовуються терміни «кримінальна реєстрація», «криміналістична реєстрація», «інформаційне забезпечення», «інформаційно-аналітичне забезпечення» тощо. З приводу вказаного зазначимо, що предметом дослідження представленої статті є значення баз біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України як елементу інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування. У зв'язку з цим нами основна увага зосереджується на ролі забезпечення органів досудового розслідування криміналістично значущою інформацією, зокрема, щодо біометричних характеристик особи, а не на аналізі й оцінці доцільності використання певної термінології. Тому вказану дискусію оминемо стороною.

Водночас слід указати, що всі науковці є однозначними у своїх позиціях щодо значення криміналістичних обліків (баз даних, інформаційних систем) у діяльності правоохоронних органів.

Наприклад, В.В. Лисенко і О.В. Лисенко правильно підкреслюють той факт, що ефективність діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів безпосередньо залежить від рівня інформаційних технологій для збирання, накопичення та аналізу інформації, що стосується обставин учинення злочинів та осіб, які їх учинили. Головним етапом є виокремлення даних, що сприятимуть правоохоронній діяльності, зокрема викриттю осіб, які вчинили злочини [1, с. 176].

На важливість інформаційно-довідкового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень указує й А.Е. Волкова. На її думку, одним із найважливіших факторів, що визначають успіх і ефективність розслідування, є рівень його інформаційного забезпечення, тобто дій із виявлення та надання (передачі) криміналістично значущої інформації безпосередньому користувачеві. Рациональне ж використання криміналістично значущої інформації можливе тільки в межах великої інформаційно-пошукової системи з використанням комп'ютерної техніки [2, с. 40; 3, с. 71].

У цьому контексті варто навести твердження Д.В. Дабіжи з приводу того, що розслідування кримінальних правопорушень є діяльністю, яка за своїм змістом є процесом пошуку, дослідження та використання інформації, за допомогою якої формується уявлення про об'єкт пізнання. Від кількості та якості інформації, її доступності для працівників органів досудового розслідування, оперативних підрозділів, які проводять слідчі (розшукові) дії, тобто від рівня їхньої інформаційної забезпеченості залежить ефективність цієї діяльності [4, с. 175]. Ба більше, науковець зазначає, що однією з головних умов посилення протидії злочинності є широке застосування інформаційних систем, які сприяють упорядкуванню роботи з інформацією про об'єкти обліку, її адресному отриманню [5, с. 221].

В.О. Приходько також зазначає, що ефективність діяльності співробітників поліції з пошуку, отримання, аналізу та використання інформації під час розслідування кримінальних правопорушень багато в чому залежить від наявності в суб'єктів розслідування достовірної й у необхідній кількості інформації про криміналістично значущі об'єкти, що може бути отримана з різноманітних джерел. Велике значення серед джерел такої інформації мають криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, на кшталт дактилоскопічних обліків, обліків генетичних ознак людини тощо [6, с. 281].

Відповідно окремі бази даних, які у своїй сукупності формують систему інформаційно-довідкового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, дають змогу суб'єктам, які здійснюють досудове розслідування, використовувати криміналістично значущу інформацію про певні об'єкти для пошуку осіб і встановлення їхньої причетності до події кримінального правопорушення, зняряд і засобів правопорушення, інших слідів злочину. Як приклад, у Законі України «Про Національну

поліцію» (ст. ст. 25, 26) зазначається, що поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність, яка передбачає формування баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, користування базами (банками) даних МВС України та інших органів державної влади, здійснення інформаційно-пошукової й інформаційно-аналітичної роботи, здійснення інформаційної взаємодії з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав і міжнародними організаціями. Ба більше, під час наповнення та підтримання в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, зокрема, щодо осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученням органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт), поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото-, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокарти, зразки ДНК) [7].

Також одним із суб'єктів, уповноважених на забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, є Експертна служба МВС України [8]. Остання відповідно до положень Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС створює криміналістичні обліки з метою використання їх для запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів та інших правопорушень під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства, а також із метою підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень. Зокрема, серед криміналістичних обліків варто виокремити дактилоскопічний облік та облік генетичних ознак людини [9]. Вони входять до баз біометричних даних.

Тобто використання баз біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України як елементу інформаційного забезпечення потрібно розглядати насамперед як загальний метод організації тієї чи іншої діяльності. Вказаний процес, на думку Є.Д. Лук'янчикова, пов'язаний з отриманням (збиранням), переробкою, використанням і збереженням інформації, яка відображає реальні явища, події, факти тощо [10]. Як цілком слушно зазначає С.М. Круль, облік є банком або базою даних, тобто об'єктивною формою представлення й організації сукупності відповідних даних. Саме облік є інформаційно-довідковою системою, що створена та функціонує з метою забезпечення діяльності певною інформацією про об'єкти обліку [11, с. 192–193]. У нашому випадку бази біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України є відповідними інформаційними системами, які формуються та функціонують задля забезпечення органів досудового розслідування відомостями про біометричні характеристики особи, що дадуть змогу встановити факт її присутності на місці події, причетності до певних діянь, ідентифікувати за залишеними слі-

дами й т. п. При цьому діяльність суб'єктів розслідування, що спрямована на пошук та одержання, а в необхідних випадках – оновлення та коригування інформації, яка міститься в інформаційних системах, повинна здійснюватися незалежно від їхнього безпосереднього цільового призначення та відомчої належності, з метою використання її у процесі розслідування злочинів [12, с. 254].

В.В. Бірюков правильно зазначає, що технології з використанням ідентифікаторів, що ґрунтуються на власних ознаках осіб (біометричних характеристиках), дедалі частіше знаходять застосування як у системах контролю за доступом, так і в інформаційних системах, призначених для ідентифікації осіб за їхніми відображеннями. При цьому науковець додає, що до біометричних характеристик особи, які можна використати для її ідентифікації, причому як у процесуальній, так і непроцесуальній формі, можна віднести як її фізичні, так і динамічні характеристики. Наприклад, усе частіше в практиці правоохоронних органів, а також в інформаційних системах інших установ і відомств використовуються технології розпізнавання за відбитками пальців, райдужною оболонкою ока, зображенням обличчя, за голосом та іншими біометричними характеристиками особи [13, с. 263–266].

Окрім того, варто погодитися з твердженням, що отримання інформації щодо об'єктів та явищ різними суб'єктами, що здійснюють їхнє пізнання, зумовлює розсіювання інформації по різних інформаційних системах. Це, у свою чергу, підштовхує слідчих і працівників оперативних підрозділів у процесі розслідування звертатись не тільки до спеціально створених для сприяння розслідуванню інформаційних систем, а й інших, що містять інформацію, яка може набути криміналістичного значення в певній ситуації. У процесі розслідування суттєвий вплив на його хід, встановлення певного об'єкта або факту можуть мати дані не тільки спеціалізованих – криміналістичних, а й будь-яких інформаційних систем незалежно від їхнього прямого цільового призначення та відомчої належності [12, с. 253]. Зокрема, своєчасне використання інформації, накопиченої в криміналістичних обліках, банках даних, інших відомчих обліках, узагальнення й аналіз відомостей із «відкритих» джерел, застосування додаткових інформаційних ресурсів інших власників, що потрапили в «орбіту» розслідування, на думку Є.П. Іщенка та П.П. Іщенко, дадуть змогу заповнити «гострий дефіцит інформації», необхідної для провадження ефективного досудового розслідування кримінальних правопорушень [14, с. 7].

З приводу наведеного зазначимо, що інформація про біометричні ознаки особи міститься в інформаційних системах не тільки Експертної служби МВС України, а й у криміналістичних обліках Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України, а саме в таких підсистемах, як «Пізнання», «Дактилоскопічний облік» [15, с. 122–127]. Окрім того, Державна міграційна служба України, як розпорядник, забезпечує веден-

ня Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації [16]. У вказаному реєстрі з метою впровадження та функціонування національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства фіксуються біометричні дані (параметри) особи. Під останніми Кабінет Міністрів України пропонує розуміти відцифровані відбитки пальців рук, відцифроване зображення обличчя [17]. Тобто органи досудового розслідування в межах кримінального провадження з метою отримання інформації про біометричні параметри особи можуть звертатися за допомогою до обізнаних осіб – спеціалістів не тільки Експертної служби МВС України, а й Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України, Державної міграційної служби України тощо. Ба більше, вважаємо, що вказані державні органи повинні взаємодіяти одне з одним під

час формування та забезпечення функціонування відповідних баз біометричних даних.

Висновки. Отже, бази біометричних даних підрозділів Експертної служби МВС України є невіддільним елементом системи інформаційно-довідкового забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Вони активно використовуються органами досудового розслідування як у процесуальній, так і непроцесуальній формах використання спеціальних знань під час здійснення кримінального провадження з метою ідентифікації особи за залишеними нею слідами на окремих об'єктах. Використання вказаних баз біометричних даних дає можливість органу досудового розслідування встановити особу злочинця, а також довести його причетність до вчинення розслідуваного правопорушення. Отже, функціонування згаданих баз даних є однією з передумов, що забезпечує ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лисенко В.В., Лисенко О.В. Інформаційно-довідкове забезпечення встановлення місцеперебування осіб, оголошених у розшук. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3 (104). С. 176–187.
2. Ялышев С.А. Криминалистическая регистрация: проблемы, тенденции, перспективы. Москва : Академия управления МВД России, 1998. 146 с.
3. Волкова А.Е. Використання інформаційно-довідкових обліків при проведенні слідчих дій. *Форум права*. 208. № 1. С. 71–76. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08vaepsd.pdf> (дата звернення: 24.12.2018).
4. Дабіжа Д.В. Класифікація обліків та інформаційних систем. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1 (25). С. 175–180.
5. Дабіжа Д.В. Використання інформаційних систем під час розслідування кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія : Юридична*. 2015. Вип. 4. С. 221–230.
6. Приходько В.О. Криміналістичні обліки розшукового призначення Експертної служби МВС України – джерела криміналістично значущої інформації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3. С. 281–284. URL: http://pap.in.ua/3_2018/80.pdf (дата звернення: 25.12.2018).
7. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
8. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1343, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 6 листопада 2015 р. за № 1390/27835. *Офіційний вісник України*. 2015. № 92. Стор. 342. Ст. 3149. Код акта 79487/2015.
9. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС : Наказ МВС України від 10 вересня 2009 р. № 390, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 15 жовтня 2009 р. за № 963/16979. *Офіційний вісник України*. 2009. № 82. Стор. 72. Ст. 2794.
10. Лук'янчиков Є.Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів (правові і тактико-криміналістичні аспекти) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2005. 36 с.
11. Круль С.М. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування розбоїв : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 246 с.
12. Бірюков В.В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: поняття, система, завдання. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 252–255.
13. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. 664 с.
14. Ищенко Е.П., Ищенко П.П. Понятие и структура информационного обеспечения следственной деятельности. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2008. Спец. вип. № 5. С. 3–12.
15. Приходько В.О. Криміналістичні обліки Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України. *Jurnalul juridic national : teorie și practică*. 2018. № 4. Ч. 2. С. 122–127.
16. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного демографічного реєстру та надання з нього інформації, взаємодії між уповноваженими суб'єктами, а також здійснення ідентифікації та верифікації : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2017 р. № 784. *Офіційний вісник України*. 2017. № 86. Стор. 38. Ст. 2610. Код акта 87704/2017.
17. Про затвердження Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1073. *Офіційний вісник України*. 2018. № 4. Стор. 152. Ст. 178. Код акта 88680/2018.